

I. N. 7.

De

CUSTODIBUS
SCIENTIARUM;

Permissu

AMPLISS. FACULT. PHILOSOPH.

Præsidente Viro

Clariss: DN. MAG.

CHRISTI ERNO
ALANDRO,

Prof. Eloqv. Ord.

Disputabit

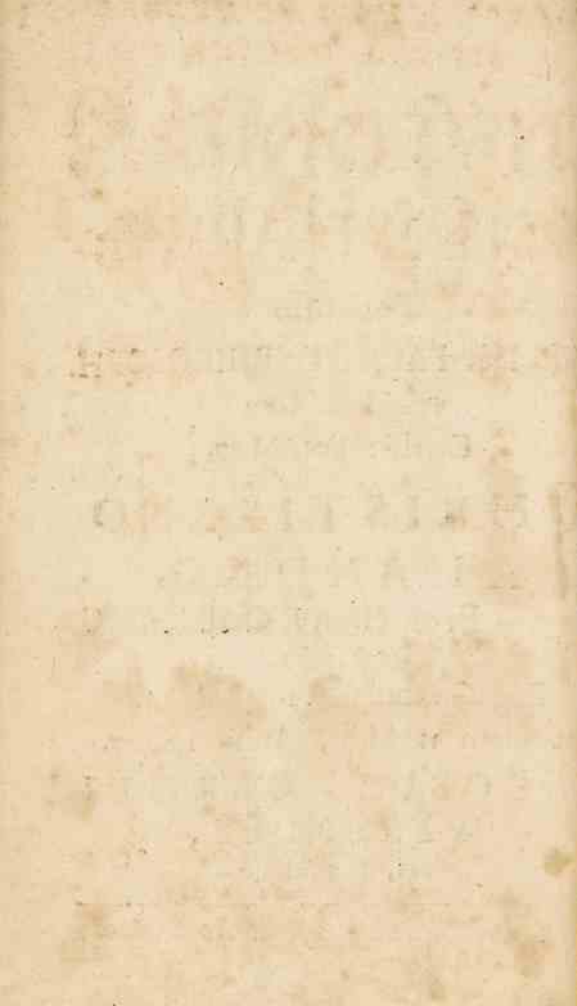
PRO GRADU IN PHILOSOPHIA,

ad diem II Maji, Anni 1697.

JACOBUS CAROLI
WERANDER,

Ostro-Bohn.

ABO.Æ, Impr. apud JO. WALLIUM.



ILLUSTRISSIMO ET GENERO-
SISSIMO DOMINO,

DN. CAROLO
LEONHARDT
MYLLER
von der *ENGENE*

Præfecto Urbis Stetinenfis Ma-
gno Legionisque Præfidiariæ Tri-
buno Strenuiffimo & Maxi-
me Inclyto,
DOMINO GRATIOSISSIMO.

*Sequentes pagellas devovet & de-
votè facrat
Auctör.*

ILLUSTRISSIME ATQVE GENERO-
SISSIME DOMINE,



um sic in comūni, com-
paratum sit naturā mor-
talibus ut alieni auxi-
lii simus omnes indi-
gentes, haud quaquam in ullius
conditionis hominibus se illa fors
magis aperit quam literatis, quos
& niti posse & progredi & con-
sistere sine superiorum ope, tan-
tum est non impossibile. Sed ut
nemo est tam miser quin aliquo
nomine de eo bene meruerit
sua fortuna, ita nescio an in pa-
randis patrociniis ullum homi-
num genus sic studiosis & lite-
ratis

ratis felicius. Habent autem id
ex se literæ divino quodam mu-
nere, forte quod teneræ sunt,
ut animos capiant: ut ament e-
asdem quandoque qui non norunt:
quod cum ita sit quanto arbitra-
mur eos easdem deperire liben-
tius qui dulcissimam dulcedinem
gustarunt & cum adoreâ litera-
rum gloriam componere non
fastidiunt. Qua excellenti virtu-
te præter bellicas Te Generosif-
sime Domine præditum esse cum
fama ferat, merito quidem omnis
Phœbi chorus plaudit & bene di-
cit, ego autem qui ejusdem sum
minima portio præter gaudia &
plausus lætissimum mihi inde fru-
ctum ominor, fructumque illum
tunc percepisse me fatebor cum
illo ministerio ad quod me hinc

ex gelido axe evocatum gratiose
te admoveri voluisti rite fuerim
functus. Quo igitur consilio &
ausu Generoso tuo nomine hanc
chartaceam machinam præfixam
dedi, gratiose accipe: videlicet hoc
unice eò feci ut ex Tanti No-
minis splendore huic exiguæ co-
mentationi accederet aliqua gra-
tia, & auctori non minus quam
operi pararetur præsidium.
Annue ergo gratioso vultu Ge-
nerosissime Domine audaci qui-
dem sed humili huic conatui, me-
que advenam, immerentem licet,
servis & clientibus tuis annume-
ra qui dum vivam pro tua ero
incolumitate

GENEROSISSIME DOMINE,

Namini supplex

JACOBUS WERANDER

*Ad Amicum amicissimum, meritissimum
Philosophiæ Candidatum*

DN. JACOBUM WERANDRUM,
IN CUSTODIBUS SCIENTIARUM
disputantem.

U*mpius ut farcit famosis artibus ar-*
eam

Se spoliat reque thura rapit superis:

Usurâ socios mungit dumque aggerat ara

Atque coquit solidos, decoquit ille fidem.

Verum si tenui thesaurum credit aluta

Aut munita parum est, arca referta, serâ

Unica nox adimet quæ tot sunt parta diebus

Infelix custos quod fuit ille sibi.

Non ideo minor est quam quæere parta tene-
re

Quisquis utrunque parat & tenet: ille
sapit

Res est in studiis doctæ & mellite WERANDER


Ceu monstras eadem: nil sine veste penus.

Ergo Phœbeæ Gaze diceris utrunque

Et condus promius, quod docet hinc dies.

CHRISTIERN ALANDER.

Peregrinæ Dn. Candid. WERANDER,
amicæ honorandæ.

nte triennium & quod excurrit me favore ad celeberrimam hanc sedem mularum appulisti, sed ut pro habitu illius temporis durum videbaris suscipere iter, sic auspiciatò satis nunc te illud consilium secutum fuisse, intelligo; intra illud temporis spatium tantum namque profecisti, quantum pauci multis annis capiunt, robur tibi antea fuit corporis, hic vires animi acquisivisti, quod alii uno nomine Candidati vocentur, te duplici jure S. Ministerii & Sanæ Philosophiæ Candidatum simul salutamus, cum alii exantlato studiorum cursu, patrios repetunt lares, tu exoticas oras quæris, Verum cum nullus sub itinere tutior Custos, quam solida eruditio cum pietate conjuncta, Consilio à te factum est, quod scientiarum tibi associaisti Custodes, gratulor sane tibi itineris suscepti successum, & suscipiendi apprecor exitum felicissimum, Ego verò suavius non video tibi posse Viaticum adjungi, quam quod Bias olim filio ad Ægyptios, abeunti & percontanti quidnam faciendo, rem Patri gratissimam facere posset, reliquit, inquam: ἐφόδιον πρὸς ἡμᾶς ἀποδόμενος τῆν ἀρετήν.

dedit festinanter
DANIEL HAGERT.



ptimus ac sapientissimus rerum omnium Conditor inter reliqua quibus hominem præ cæteris creaturis exornavit, singulare est illud quod illi animum aliquid divinius referentem inspiravit. Quam ob causam etiam laude dignissimus Cicero non inconvenienter dixit ego si liceret mallet *Intellectum quasi deceptum ex mente divina*: Cicero lib: 1. de legibus & 5. Tuscul. absque dubio pro modo captus gentilis indigitans homini inesse aliquod divinum, & illud quidem quod nos majori luce illuminati novimus in statu integritatis fuisse excellentius

lumen, in corrupto vero debilitatum nimis. Porro ut huic malo accederet mitigatio & medicina placuit creatori optimo, duos cognitionis ocellos homini relinquere ut magno nisu, vigiliis, labore & sudore iis, amissum quod erat, venaretur. Sunt illi ocelli græcis nominibus nobis à Philosophis traditi, estque prior λόγος alter πείρα five ratio & experientia. Quorum prior quidem in infantibus etiam, apertus est sed valde hebes; non enim magis sapientes nascimur, quam prudentes dicente Dn. Doct. Calovio. Quem admodum enim infans aquam & ignem, à quibus vitæ nostræ est periculum, vitare nescit, ita etiam de illorum naturâ & índole nihil admodum scit dicere. Alter oculus experientiæ, tarde aperitur & tardius adhuc vel fero nimis aperiretur nisi qui ante nos oculis usi sunt & longo usu pro-

processus rerum observaverant, observata sua posteris voluissent relin-
 quere variâ arte & monumentis. Jam tot sunt custodes scientiarum
 quot modi & artes â veteribus in-
 ventæ sunt ad propagationem sci-
 bilis, & media quibus quod semel
 percepimus retinemus & retinere
 studemus. Prima hominum ætas
 diuturnior ut erat ita ejus ætatis
 homines orali scibilis propagitione
 videntur fuisse contenti interim ta-
 men progressu temporis credimus
 metuere incepisse ne in oblivionem
 caderent nisi consignarentur lite-
 ris vel aliis monumentis firmaren-
 tur. Interim reperti sunt invidi
 qui scientiam variis technis incru-
 starunt utpote qui Philosophiam
 symbolis & ænigmatibus involve-
 bant, ne plebeji homines & rudes
 facile, quæ magno Philosophorum
 studio erant inventa, rescirent. In
 hunc finem figuras & sculpturas

invenerunt, etiam imagines animalium quibus petris insculptis, posteros absconditas artes docere intendebant. Hac arte celebres ut notum est fuerunt Ægyptii de quibus Hermotimus apud Lucianum dixisse fertur *τί γάρ εἰ μηδὲ γράμματα γράφοιμεν ἵπτι τῶν κληρῶν ἀλλὰ ἰνασημαῖα ἢ παρακλήσας, οἷα πολλὰ Αἰγύπτῳ γράφουσι ἀντὶ τῶν γραμμῶν κυνοκεφάλους πινᾶς ὄλης καὶ λεοντοκεφάλους ἀνθρώπους.* Forte nec hanc artem ad cruciandum solum & exercendum posteros sed ad delectandum & stimulandum invenerunt; ut probare hoc suo suffragio videtur Augustinus Epist: 119. Quem ad modum multa per vitrum aut succinum lucent jucundius ita magis delectat veritas per imagines & symbola collucens. Si dicas concordia res crescant discordia dilabuntur pigrius incitat: at si addas hoc veteres illos excellentis ingenii viros in
arca-

arcanis Philosophiæ myſteriis ſubtiliter expreſſiſſe primum per formicam, quæ impoſito caduceo in Elephantum excreſceret, altera vero parte per Elephantum gladio ſuperpoſito in formicam deſinentem, neſcio quomodo inventionis ſubtilitas & imaginis expreſſio ſenſus titillat levavius, & dum placet, perſvadet efficacius ut etiam more ſuo erudite Cauſinus L. 4. invent. Cap. 6. Præter pyramides autem & columnas quibus abſtruſa Philoſophia inſcribi ſolita erat etiam ut rerum geſtarum extaret apud poſteros ſcientia columnæ erigebantur & vel characteribus vel literis inſcribebantur. Tales fuere Columnæ in Tingitana de Chananeis à Joſua fugatis & monumenta liberi Patris cum apud Indos tum ſcythas de quibus poſterioribus ſc: ſic habet Curtius L. 7 C. 9 *Transferat jam Liberi Patris terminos quorum monumen-*

ea lapides erant crebris intervallis dispositi, arboresque proceræ quarum stipites hædera contexerant. Sed misso illo more vetusto, post inventum potissimum papyri usum & typographiæ, commodiori multo via scientias custodiri videmus, & quidem duplici ratione scilicet per syntagmata & disciplinas extra mentem, per habitus vero intellectuales in mente potissimè ut alias nunc omittamus.

Non autem rem me inutilem facturum existimo. Si rationes ob quas Disciplina & habitus intellectualis dicantur conservativa scibilis acuratus expendero. Idque ideo ut de illis postmodum facilius agere liceat. Nomen conservativi scientiæ vel scibilis sibi non immerito vendicant Disciplina & habitus Intellectualis; nam in illis omnis scientia hodie vel condita est vel conditur: opera enim disci-

sci.

disciplinæ acquiratur habitus qui se-
 mel obtentus ægre excidit & pro-
 pter has causas Præ-Clarissimus
 Doct. Calovius appellat *hæc prin-*
cipia scibilis: Disciplinam ideo quia
 per illam ad alios cognoscibile de-
 ducitur & in alios propagatur.
 Habitum Intellectualem propterea
 quia firmas in nobis cognitionis
 agit radices. Et quamvis in rerum
 aliqualem possimus pervenire co-
 gnitionem exclusi Disciplinis inte-
 ritum tamen iis mens nostra sentiet
 se laborare infirmitatibus ut raro
 vel nunquam exactam rerum sibi
 comparare queat notitiam nisi ve-
 niant suppetias. *Porro disciplina est*
rerum homogenearum ad idem obje-
ctum revocatarum ordinata tractatio
propagationi scibilis inserviens.

In definitione hacce duo con-
 sideranda nobis assumimus sub-
 jectum videlicet & prædicatum.
 Si

Si ad *subjectum* attendamus obser-
 vabimus vocem disciplinæ a discen-
 do deduci respectu ad finem pro-
 pter quem disciplina est necessaria,
 nempe ut ex illa homines quid di-
 scant. Verum non uno modo vel
 significatu accipi potest disciplina.
 Aliquando enim nihil aliud est
 quam præscriptum morum & con-
 suetudinis unius alicujus hominis
 vel societatis ut hac acceptione u-
 sus est Trajanus apud Plinium:
*Si qui inquit, se contra meam disci-
 plinam gesserint statim coerceantur.*
 Hoc sensu Clitipho apud Teren-
 tium ait: Nam disciplina est eis-
 dem, munerarier ancillas pri-
 mum ad dominas qui affectant vi-
 am Heaut: A 2. s. 3. nos autem
 consideramus Disciplinam quate-
 nus relationem habet ad res co-
 gnoscibiles, vel potius habitum &
 scientiam diciturque Doctrina, Sci-
 entia, & nominibus quam plurimis.

Præterea indicat Definitio quodnam sit Disciplinæ objectum scilicet tale quod non sit varium & rebus constans heterogeneis ne oriatur inde confusio & tædium sed rerum unius naturæ & talium quæ ad unum objectum revocari possunt. Cautum id præterea est ut objectum sit conceptus realis si non in strictissima saltem latissima acceptione, suis essentialibus connotativis & modis contrahentibus stipatus: ut porro, confusionis vitandæ causa, in nulla alia disciplina sit affectio aut modus contrahens. Verum hæc quæ non inutiliter disputari possent nos studio brevitatis præterimus.

Seqvitur de altero custode scibilis in mente, habitu videlicet, cujus notare sufficit definitionem subjectum & causam. Habitus in genere definitio apud Doctorem Calovi-

lovium talis est. *Habitus Intellectualis est qualitas in mente firmiter radicata ad ejusdem perfectionem circa objectorum cognitionem* Aristoteles

Eth: Nic: l. 6. c. 3. Genus non exprimit sed dicit de habitibus: ἔστω δὴ οἷς ἀληθεύει ἡ ψυχὴ τῷ καταφάναι ἢ διαφάναι Porro genus in hac allata D. Calovii definitione est qualitas nam omnes habitus per accidens disponunt substantiam unde clare patet officium ipsius qualitatis consistere in varia modificatione & inclinatione substantiæ ad hoc vel illud. deinde attendenda est differentia habituum quæ ex variis potest peti circumstantiis utpote à subjecto quod est anima; corpus enim subjectum habitus proximum & proprium esse nequit, etiam differentia est in modo habendi habitū, nam acquirimus nunc nobis habitum per crebros actus nunc esse quosdam nobis ingenitos

ad.

advertimus; etiam in duratione est quædam ratio formalis habitus; nam natura ipsius habitus consistit in continuatione unde fit ut expeditum reddat hominem ad hanc vel illam rem rite ordinandam & peragendam.

Subiectum ipsius habitus ut dixi non est corpus nam omnes actiones quæ a corpore proficiuntur natura determinantur ad hoc vel illud quod cernimus in brutis, quæ licet habeant animam sensitivam, interim tamen illa nullum ostendit dominium vel directorium par rationis, quod facile patet; semper enim omnia individua unius ejusdemque speciei fere unum idemque appetunt idque natura quasi cogente: & posito bruta etiam aliquos habitus posse acquirere per crebras exercitationes tamen iidem illi habitus non

B 2

sunt

sunt proprii ; si enim proprii erunt habitus , habebunt bruta libertatem ac potestatem iisdem utendi à se ipsis per motum proprium quod nemo facile dixerit, sed saltem omnes eorum actiones dependere videntur à natura illorum vel a dominio hominis in illa. Quapropter necessarium habemus constituere animam rationalem subjectum ipsius habitus proprie dicti cujus facultates sunt Intellectus & Voluntas in quibus habitus perficiuntur siquidem libere & indifferenter se habeat homo ad actiones ut possit agere & non agere.

Causam habitus acquisiti proximam non dico esse naturam illa enim quæ naturæ insunt, partim non possunt aliter fieri, partim omnibus hominibus sunt communia. Si enim concederemus

naturam omnem vim hos vel illos actus eliciendi ex se habere, infructuosum esset dicere naturam suam aptitudinem habere per habitum: quin rectius diceretur eam per propriam suam entitatem hæc habere. Recte ergo ipsum actum ejusque iterationem esse causam habitus acquisiti reperio, qui, actum dico, non uno modo à mente in qua parit habitum & à re cujus inducit habitum distinguitur: unde Scholasticorum sunt subtilitates distinguendum inter intellectum, actum, habitum, & effectum. Non autem hic absolutam adhibemus considerationem habituum ut sunt species qualitatis qua ratione alterius sunt fori, sed respectivam qua scientias promovent & conservant. Porro hanc definitionem quam ex Aristotele adduximus quod videlicet habitus sint quibus mens afir-

man-

mando & negando verum enunciat
 quando ad præsens nostrum insti-
 tutum applicatur, amplianda vide-
 tur nonnihil, quatumvis Scholasti-
 ci nihil de eo quid monuerint sed
 saltim hoc inter se acerrime venti-
 layerint an habitus aliqui sint in in-
 tellectu distincti a speciebus intelli-
 gibilibus, vel annon habitus & spe-
 cies hæ dictæ unum idemque sint.
 Prius affirmarunt Scholasticorum
 antesignani utpote Thomas Aqvi-
 nas, Thomas de Vio, Svarezius, &c.
 nec id negat multum alias novitati
 studens Franciscus Crispinus qui
 propterea quia carmeliticum ordi-
 nem sequebatur dici voluit Bonæ
 Spei, quemadmodum alius ob rati-
 onem similem dici voluit à San-
 cto Thoma alius à Sancto Paulo,
 iterum alius a Sancto Joseph nec
 defuit qui postremo se Philippum
 à Sanctissima Trinitate nominare

non

non erubuit. Posterius vero defendendum suscepit Petrus Hurtadus de Mendoza, Rodericus de Ariaga, Thomas Comptonus Carleton & Oviedo quemadmodum nos docet Schubartus. Solent porro habitus intellectuales dividi in speculativos & practicos quæ distinctio petita est a natura illorum ad quam suapte nati sunt, non vero ab arbitrio unius cujusque prout quisque existimat se posse habitu uti diversimode, deinde etiam à fine proximo; quilibet enim habitus intellectualis pro fine proximo habet actus in intellectu elicitos. Qui vel sistuntur in nudâ objecti speculatione & cognitione vel extendunt se longius atque ut loqui solent Scholastici

men.

mentem perficiunt extensive, dum præter hoc quod affirmando & negando verum enuntiant, etiam ex se & suâ natura alicujus operationis sunt directores præscribendo modum rationem, ordinem & media quæ observari debent in operando. Theoreticos ternario descripsit Aristoteles indiditque nomina: *ἡθε, σοφία, Πραξιμα.* Practicos vero binario inclusit eosq; appellavit *Φρόνησιν καὶ τέχνην* Sed hæc quidem non tam ratione instituti nostri quam otii de Custodibus Scientiarum maxime ut nostro tempore conservantur & propagantur. Meruisset fateor materia ut limatius tractaretur quemadmodum etiam id debitum exegisset nostrum, sed urgens nimis festinatio commentationem abrupit.

SANCTISSIMO DEO
GLORIA.

DN. CANDIDATUM

Pereximium, doctrinæq; solidioris
& amatorem & peritum.

Adcurationes Omnis ævi mortales,
quantus scientiarum stimulaverit a-
mor atque cupido, memorant sa-
nè innumera scripta, testantur volumina
perplurima. Cæteris omissis, pensata
modò unica illa, circa rerum naturalium
cognitionem cognitionisque conserva-
tionem, industria, quis non exquisitissi-
ma longeque nobilissima ingenia in
artium Studiis excolendis riteque po-
steris tradendis nimium desudasse fa-
cile deprehendet. Etenim fructum li-
cet hinc eximium prorsus ac uberrim-
um curiosa persenserit posteritas, a-
liquem tamen tanta vix præditum esse
mentis indagine arbitror, ut perlu-
strando naturæ adyta aliis ulterius
inqvirendi ansam se præripuisse omnem,
persvadere gestiat; quin si quis talis,
ille in ipsam Conditorem; totque se-
culorum ingenia, injuriosus reputandus
esset. Ut autem, quod maxime dolen-
dum, multi sint, qui putent se re-
bus

bus specie difficit, numero infinitis
parem nactus esse genium, ii vel ama-
bili quadam feruntur insania, vel um-
bram suæ libidini nonnisi ac ambitio-
ni vacuum gratulantur: Hinc per-
paucis scandere in supremum sapientia
gradum est concessum, in quo omnes
omnino maximum bonum sicut esse
asserant, interim tamen ad possessio-
nem ejus nihilo minus annitantur;
cæterum à limine retro feruntur, eo
quod flocciendant quoniam potissi-
mum ordine istam perfectionem adse-
quuntur. At feliciori successu ii de-
mum naturali ingenii fruuntur boni-
tate, qui & legem hanc & auream me-
diocritatem observant, ne quid con-
tra pietatis sanctimoniam & verecun-
dæ reverentiæque fiat conscientiam. Ho-
rum vestigiis, Dn. Candidate in præ-
senti musarum stadio Te strenue in-
stitisse certum est, quippe cui omni
momento pulchrum fuerit comitatu ac
præsidio bonarum artium virtutem sti-
pare. Hæc fuere levissima, hætenus
quidem mihi denegata, quæ, in edendo
specimine Tuo Erudito, mos hanc re-
prehendendus exegit, ut mentem erga
Te qualemcunque meam stylo profi-

zerer, honoresque tua virtute & industria partes Tibi summopere gratularer, & quidem tanto magis, quanto nostrum arctius amicitiae interioris consuetudinisque suavissimae intercessit pignus. Impense igitur Tibi gratulor mihi gaudeo, quod vastissimum molestiarum pelagus mitiori emensus sis aura, atque tot tantisque malis eluctatus ad tranquillum portum jam sis periatus. Vive mi Werander diu supremo numini gratus, Ecclesiae utilis, Bonis omnibus acceptus, amicis amabilis mihiqve Benevolus.

*Sic vobi, qvi arctioris spectatione
nostrae amicitiae omnis studii
libens sum debitor*

ISAAC Wasbohm.

Til Herz AUCTOREN

Då han detta sitt berömliga Wærf med
allas högsta nådige uti sinnet brachee.

Hur ett wäl mögic wærf / af Bock och
wiffbecke Sæder /

Serf i den Hiernan söds / som artas
tycke sår /

Til Ungd och wittigheet / hur seen des
fostret är /

hålles kan wid mæcht / Ehr sinnerliga
Siæder /

Oh lärre wäl och nått! wår goda Her WÆ-
FANDER,

Exempel här uppå / man torf en ta ut
bynn!

Wij ägom i Ehr siels / en hårlig effter-
synn!

Det måste Momi Folsä / och wittna utan
klander.

I öfrigt lått en här / Ehr witteta lärdom
stana!

Men hwad I härtills lære / hwad gode
Ehr sune kan!

Det deler fruchtrijkt med / den Hiord I
tagen ann.

At spissa med Guds Ord / och Himbla wd-
gen bana.

At Fullheet af sin Nåd / Ehr räcketes GUD
sörlåna

Och Glädie med alt gode! Alt detta öns-
skar den!

Som ofbrandrat blir / en troo- och red-
lig Wän!

Och wil en trogen Siäl / med tienssbare Sin-
ne tiena.

MICHAEL JAMES.

